

Magyar Bálint: szabad ember voltam a puha diktatúrában

Az utcán demonstrálók dühét részben az Orbán-rezsim építi, amelyben egységbe forr a politikai önkény, valamint a személyes és családi vagyonosodás. De annak is szól az indulat, hogy miközben lenne kereslet a rendszer leváltására, a másik oldalon nincs ezt kivitelezni képes politikai kínálat – állítja. Magyar Bálint, aki a rendszerváltás után kétszer is oktatási miniszter volt, 2010 óta nem tagja a Parlamentnek. És, mint mondja: azóta újra visszanyerte a szólásszabadságát.

–Privatizálással kezdem. Azért tegeződünk, mert a nyolcvanas évek közepén együtt kutattunk falut, én pályakezdő újságíróként, te ifjú szociológusként.

–Faluszociológus úgy lettem, hogy '81-ben, egy lengyel tanulmányutam után, a Szolidaritással való kapcsolat miatt bevonták az útlevelemet, s kirúgtak a Világgazdasági Kutatóintézetből. Így kerültem '82-ben végül a Szövetkezeti Kutatóintézetbe. Azokban az években életem egyharmadát vidéken töltöttem, főként a kulákság történetét kutattam.

–Az SZDSZ egyik alapító tagja voltál. Sokan hittünk a „szabad madarakban”. Nem is értem, miért hullott szét, miért tűnt el gyakorlatilag nyomtalanul?

–Az SZDSZ a demokratikus ellenzékre és az ehhez kapcsolódó értelmiségi körre épült. A kérdés szerintem nem az, hogyan szűnhetett meg, hanem hogy hogyan maradhatott fenn húsz évig? Az SZDSZ naggyá válását történelmi félreértésnek tekintem abban az értelemben, hogy egy világias, baloldali indíttatású, racionális, rendszerellenes kör találkozott egy zömmel jobboldali, antikommunista támogatói bázissal. Pillanatnyi egymásra találás volt, de nem lehetett komolyan hinni, hogy akik minket – elsősorban a kommunista rendszerellenes hitelességünk miatt – támogatnak, valóban liberális elkötelezettségű emberek. Széthullásunk másik oka pedig az, hogy mi értelmiségi párt voltunk, és soha nem tudtuk igazán feloldani az értelmiségi és a politikai szerepből szükségszerűen adódó ellentmondásokat.

–Neked sikerült szétválasztani a két szerepkört?

–Én úgy éreztem, hogy a rendszerváltás előtt nem kellett öncenzúrát gyakorolnom. Szabad ember voltam a puha diktatúrában, kutatóként öncenzúra nélkül azt írtam, amit akartam, legföljebb nem jelenhetett meg. Az SZDSZ politikusaként önkorlátozással kellett élnem. Hiszen ha tagja vagy egy csapatnak, nem rúghatod saját kapudba a labdát csak azért, mert valamivel nem értesz egyet. 2010-től nem vagyok a Parlament tagja, azóta visszanyertem a szólásszabadságomat.

–Forrong az ország. A rendszerváltáshoz közeledve nem éreztem ilyesmit. Antall József meg is jegyezte később, hogy „tetszettek volna forradalmat csinálni”.

–A Kádár-érában nagyon sokan megtalálták a számításukat. De a rendszer gazdaságilag kimúlt, már nem tudta biztosítani, hogy évről-évre majdnem mindenkinek egy kicsit több jusson, ami egyfajta biztonságot, lassú gyarapodást jelentett, a szabadság hiányáért cserébe. Ennek ellenére nem lett volna rendszerváltás, ha a Szovjetunió nem omlik össze. Mivel fennállt a veszély, hogy a birodalom széthullása maga alá temet minket, az SZDSZ talán legnagyobb érdeme, hogy kidolgozta, s részben levezényelte a békés rendszerváltás forgatókönyvét. Ha választani kellene a forradalom élménye nélküli békés rendszerváltás és a vérrel és emberáldozattal járó forradalom között – ma is az előbbit választanám.

–Kádárékkal, különösen a végén, lehetett tárgyalni. A mostani rendszerrel nem lehet, a nép meg egyre dühösebb. Mi felé tartunk?

–Szerintem nem tartunk forradalom felé. Az utcán megjelenő indulat kettős irányú: egyrészt az autokratikus rezsimnek szól, melyben egységbe forr a politikai önkény, valamint a személyes és családi vagyonosodás. De annak is szól az indulat, hogy miközben lenne kereslet a rendszer leváltására, a másik oldalon nincs ezt kivitelezni képes politikai kínálat. A Jobbik nem tekinthető alternatívának. Sikertelenül próbálják a rasszista ragyát púderrel elfedni, és kicsit középre húzni magukat, nagyjából elérték a határt, ameddig nőni tudnak. Igazi problémának azt tartom, hogy a

másik oldalon nincsenek olyan erők, akikkel váltópártként számolni lehetne. A szocialisták a meghirdetett baloldali fordulattal liberális „elhajlásukat” szeretnék levetkőzni, ez talán megtart egy 10 és 20 százalék közötti támogatói réteget baloldali zárványként. A többi ellenzéki párt pedig – úgy látom – nem fog tudni jelentős erővé nőni.

–Akkor várjuk a csodát míg világ a világ?

–Nem. Érzékelhető egy nagy és egyre nagyobb elégedetlenség, amelynek tudatosításában egyrészt az RTL kritikussá vált híradói, másrészt az amerikai kintlétségi szankciók jelentős szerepet játszottak. Ezek által szembesültek azzal, hogy Magyarországon mind több a vesztes, miközben a maffiaállam milyen gátlástalanul hízik, terjeszkedik. Egyelőre zavarodottság van. A Facebookon szerveződő tüntetések résztvevői gyakran nem tudják, kik is hívják az utcára őket. Ezért fordulhat elő, hogy olykor a szónokok és a tüntetők mintha nem azonos frekvencián mozognának.

–Karácsony előtt kemény mínuszok röpködtek. Éltes háziasszonyok, jámbor nagypapák mégis jégert húztak és mentek tüntetni, mert azt mondták: jó érezni, hogy sokan vagyunk. Ez azért reményt adhat, nem?

–A civil mozgolódást maga a Fidesz élteti, hiszen a működése folyamatosan gerjeszti a dühöt. A kérdés az, miként alakul e mozgalmak artikulációja, intézményesülése, stratégiája, megszemélyesülése. Ezek nélkül ugyanis előbb-utóbb kifulladásra kerülnek. Sajátos módon ennek egyik jele épp a radikalizálódás lehet, mikor egyre kevesebb ember egyre radikálisabban lép fel, amivel épp azt a kétmillió embert riasztja el, akikre szükség lenne a rendszer leváltásához. De előbb-utóbb csak kiforrja magát egy ütőképes ellenzéki mozgalom.

–Orbánék fiatalnak nem ilyenek voltak, mint most. Közben felnőtt melléjük egy generáció, s az új undokok még borzasztóbbak. Ennyire eltorzítja a hatalom a személyiséget?

–Lehet Orbánék motivációit pszichológiai, kultúrantropológiai dimenzióban elemezni: hová vezet, ha akarnak vidéki, kiskáder gyerekek lépnek porondra, és a fővárosi értelmiséggel

szembeni dühtől és irigységtől vezérelve követelnek jussot maguknak. Azt hiszem, Orbánék '92 óta következetesen járják a saját útjukat. Nem a motivációjuk, nem a stílusuk változott, hanem a lehetőségeik. Már az első kormányzásuk idején maffiamódszereket alkalmazó államként jellemeztem a kormányzásukat. Pedig akkor még hiányzott a hatalmi monopóliumhoz szükséges kétharmad, melynek birtokában 2010 után teljesen kibontakozhatott a rendszerük. Orbánokra azért alkalmazható analógiaként a maffia családi szerveződési modellje, mert az ő esetükben nem a párt, vagy a kormány a tényleges döntések meghozója, hanem a fogadott politikai család. A maffiaállam kifejezés voltaképpen az uralmi elit természetére utal, amelynek jellemzői a családi vagyonosodás, a hatalomkoncentráció, az állami erőszakkal végrehajtott elitcsere, melynek vértelen eszközei: a parlamenti szavazógép, az ügyészség, az adóhivatal, a rendőrség és a kisajátított közmédia.

–Az SZDSZ évekig koalícióban kormányzott, és azért lássuk be, sokakat kiforgat a hatalom önmagukból. Titeket mi óvott meg ettől?

–A rendszerváltás előtt a demokratikus ellenzékhez tartozni morális vállalás volt. Tudtuk, hogy ez hátrányokkal jár, és hatalmi pozícióba valószínűleg soha nem kerülünk. Sokáig úgy gondoltuk, hogy a Kádár-rendszer kitölti az életünket. Arra, hogy bukhat is, '87 táján gondolhattunk először. Tehát ha nekünk hatalmi ambícióink lettek volna, nem a demokratikus ellenzékhez csatlakozunk, és azt gondolom, az ember ilyen előzmények után nem változik meg csupán attól, hogy a helyzete változott. Az egykori demokratikus ellenzék tagjain nem tört ki hatalmi téboly.

–A rendszerváltás utáni kormányokban kétszer is miniszteri tárcát kaptál. 2010 óta viszont nem politizálsz aktívan. Milyen partvonalon kívül lenni?

–Én 17 éves korom óta szociológusnak tekintettem magam. Csak életem során különböző helyzetekben gyakorolhattam e hivatást. Egyszer lent, egyszer fent. Nem jelent lelkileg problémát. De ebben sokat segít a családi szocializáció. A felmenőim közt öt országgyűlési

képviselő akadt, köztük belügyminiszterként, majd miniszterelnökként ükapám, Szemere Bertalan, aki 1849 után emigrációba kényszerült, majd már elborult elmével csak egy elmegyógyintézetbe térhetett haza, és viszonylag fiatalon, 57 évesen meg is halt. Egy mostoha dédapám, Visy Imre, Jókai barátja, Józsefváros kétszer megválasztott országgyűlési képviselője volt. Ő 37 évesen hunyt el. Egy másik dédapám, szintén a Szabadelvű Párt képviselője, Japánt megjárt hedonista világfi. És még sorolhatnám. Képeik, íróasztalaik, használati tárgyaik, leveleik vesznek körül gyerekkorom óta. Hétköznapi élmény volt számomra a rendszerek és sorsok forgandósága. De az apám élete is tanulságos az élet hullámvonalában: három évig volt állástalan diplomás, majd az Operaház titkára, a Nemzeti Színház főtitkára, a Vígszínház igazgatója, '58-ban Aczélék elbocsájtották, és megannyi méltánytalanság érte. Ő mindig két dolgot hangsúlyozott: őrizd meg az integritásodat és ne válj nevetségessé. Szóval otthon megtanulhattam, hogy lehetsz fönt, lehetsz lent – ne az határozza meg az önképedet, hogy éppen hivatalban ülsz-e vagy sem. Ja, és némi önirónia. Apám például az emlékiratának mottójául azt írta, hogy „Sohasem voltam ifjú titán, s most már bizonyosan nagy öreg sem leszek.”

Sombor Judit